

Remissvar

Umeå 2026-01-30

Diarienummer: SK-2025/00817, SK-2025/00818

u.remissvar@regeringskansliet.se

Yttrande över promemorian Kriminalvårdens skolverksamhet för barn och unga (U2025/02404)

Vid Umeå kommun har två nämnder valt att yttra sig över rubricerad remiss.

Yttranden från för-och grundskolenämnden respektive gymnasie- och vuxenutbildningsnämnden redovisas nedan.

Gymnasie- och vuxenutbildningsnämndens yttrande

Remissvaret utgår från gymnasie- och vuxenutbildningsnämndens ansvarsområde; gymnasieskola, kommunal vuxenutbildning och anpassade skolformer.

Gymnasie- och vuxenutbildningsnämnden ser positivt på promemorians förslag kring organiseringen av barn och ungas utbildning inom fängelse. Förslaget stärker rättssäkerheten och säkerställer att barn och unga som dömts till fängelse får tillgång till en utbildning av hög kvalitet, likvärdig den som erbjuds inom övriga delar av skolväsendet. Detta främjar kontinuitet i studierna, underlättar en återgång till ordinarie utbildning efter frigivning och bidrar till att stärka den unges återanpassning till samhället.

Utbildning är en välkänd och stark skyddsfaktor, och det är också positivt att elevhälsa ska ingå i verksamheten, då det är rimligt att anta att denna grupp av barn och unga har omfattande behov av stöd. Det är av betydelse att barns behov av utbildning för att utvecklas kognitivt, socialt, emotionellt och fysiskt ska vara vägledande. Nämnden anser att tiden för kurser inom idrott och hälsa bör utökas för att främja intresset för sunda

Umeå kommun

För-och grundskoleförvaltningen, Gymnasie- och vuxenutbildningsförvaltningen

Besöksadress: Skolgatan 31A, 901 84 Umeå

fritidsaktiviteter hos de barn och unga som är frihetsberövade. Fysisk aktivitet är en viktig skyddsfaktor som bidrar till bättre hälsa, minskad stress och ökat psykiskt välbefinnande. Den kan också stärka sociala färdigheter och ge positiva vanor som underlättar återanpassning till samhället efter avtjänat straff.

I promemorian framgår att gymnasiestudier där individuella programmet ingår ska erbjudas. I dag är gymnasiet frivilligt och kan väljas bort. Promemorian anger att fängelsevistelse innebär sysselsättningsplikt och att gymnasiestudier kan räknas som sådan sysselsättning. Ett förtydligande är önskvärt kring om detta innebär att studier blir obligatoriska för unga intagna i åldern 16–17 år.

Barn och unga som dömts till fängelse för grova brott kan efter avtjänat straff komma att återgå till skolan. Därför är det viktigt att överlämningar vid frigivning och återgång till skola sker på ett sätt som underlättar möjligheten att slutföra sin utbildning. Detta stärker den unges möjligheter till en framtid fri från kriminalitet.

När ett barn fyller 18 år och ska flyttas till en vuxenavdelning bör den återstående strafftiden beaktas. Om det endast återstår en kort tid kan det vara värdefullt att den unge får stanna kvar i den skolmiljö där den redan vistas, för att vid strafftidens slut kunna återgå till skolan och slutföra sina studier.

Nämnden ser positivt på fortsatt utredning kring hur yrkesutbildningar inom Kriminalvården kan genomföras och anser det centralt att elever som läser yrkesutbildningar har tillgång till arbetsplatsförlagt lärande som förberedelse för ett liv utanför fängelset. Om detta inte är möjligt under fängelsevistelsen bör det övervägas att erbjuda sådan praktik efter avtjänat straff, för att underlätta återgång till samhället och öka chanserna till etablering på arbetsmarknaden.

Kommunen har i dagsläget inga skyldigheter när barn och unga dömts till fängelse. Däremot ska skolgången under häktningstiden utredas vidare. Det är angeläget att detta utreds, liksom vilka konsekvenser det kan få för kommunerna, exempelvis vem som ska ansvara för utbildningen i häktet och vilka ekonomiska och personella resurser som krävs.

De förslag som föreligger i promemorian innebär inga nya kommunala åtaganden, utöver hemkommunens ansvar för informationsöverföring och samordning efter frigivning. Gymnasie- och vuxenutbildningsnämnden utgår därför från att hemkommunen inte ska belastas med kostnader under den unges tid i kriminalvårdsanstalt eftersom elever som avtjänar fängelsestraff är formellt utskrivna från tidigare skola under verkställigheten. En skillnad från dagens ordning med avgifter för SiS-hem och statliga specialskolor.

Ett ytterligare medskick ur kommunalt perspektiv är att en fullt utbyggd utbildningsverksamhet inom Kriminalvården, i enlighet med gällande lagstiftning, kan medföra betydande kompetensförsörjningsutmaningar för berörda kommuner. Konkurrensen om utbildade rektorer, behöriga lärare och elevhälsopersonal ökar när Kriminalvården blir en ny och bredare arbetsgivare inom skolområdet.

Det är viktigt att Kriminalvården, som blivande skolhuvudman, ges tillräcklig tid och rätt förutsättningar – både ekonomiskt och praktiskt – att bygga upp och driva utbildning för barn och unga i fängelse. Utbildning är i sig brottsförebyggande och en av de mest effektiva skyddsfaktorerna mot framtida kriminalitet, missbruk och social utsatthet.

Gymnasie- och vuxenutbildningsnämnden vill framhålla en grundläggande principiell utgångspunkt: fängelsemiljöer är skapade för vuxna och präglas av disciplin, kontroll, isolering och underordning. De är inte utformade för barns utveckling, lärande eller rehabilitering. Detta måste vara vägledande vid all lagstiftning som rör barn i kriminalvård.

Även om promemorians förslag syftar till att säkerställa barns och ungas rätt till utbildning under frihetsberövande, riskerar förslaget att normalisera en ordning där barn placeras i miljöer som i grunden strider mot barnkonventionens principer om barnets bästa, utveckling och rätt till skydd.

Gymnasie- och vuxenutbildningsnämnden ser positivt på ambitionen att stärka barns rätt till utbildning, men vill samtidigt framföra följande principiella medskick till lagstiftaren:

- Utbildning inom fängelse kan aldrig fullt ut kompensera för en miljö som i grunden är olämplig för barn.
- Risker är betydande att reformen bidrar till att normalisera barns vistelse i vuxenanpassade straffmiljöer.
- Barnets bästa bör i högre grad vägleda valet av påföljd och verkställighetsform, inte enbart innehållet under verkställigheten.

Avslutningsvis anser nämnden att regeringen bör tydligare pröva hur barns rätt till utbildning, rehabilitering och utveckling bäst tillgodoses genom alternativ till fängelse, snarare än genom att bygga ut skolstrukturer inom kriminalvårdens ram.

För- och grundskolenämndens yttrande

Detta remissvar utgår från För- och grundskolenämndens ansvarsområde med utgångspunkt från skolpliktiga barn i kommunal grundskola och anpassad grundskola.

Utredningens förslag om ny förordning med tillhörande ändringar i skollagen är mycket positivt ur ett barn- och elevperspektiv, så att rätten till utbildning kan tillgodoses. Vidare är det positivt att utbildningen som ska ges av Kriminalvården överlag utgår från befintlig lagstiftning, men särskiljs genom mer detaljerad förordning för Kriminalvården som egen skolhuvudman.

Det ger en rättssäkerhet och är viktigt så att barn och unga som dömts till fängelse får tillgång till en utbildning av hög kvalitet, likvärdig med den som erbjuds barn och ungdomar inom skolväsendet i övrigt. Det bidrar till kontinuitet och underlättar en återgång till utbildning inom skolväsendet efter frigivning samt bidrar till att stärka barn och ungas återanpassning till samhället och ljusare framtidsutsikter där fullföljd utbildning har en avsevärd påverkan för den unges egen framtid.

Då det av utredningen framgår att förslagen i utredningen inte innebär några nya åtaganden eller skyldigheter för kommuner och att förordningen inte heller ger någon direkt påverkan på kommuner, mer än *indirekt* som hemkommun enligt skollagen gällande överlämning av information efter frigivning och samordning kring elevens fortsatta studier, utgår för- och grundskoleförvaltningen från att nödvändiga förslag på ändringar framförs av ansvariga aktörer, så som Kriminalvården, SPSM, Skolverket och Skolinspektionen med flera.

För- och grundskoleförvaltningen ser i utredningen behov av tydliggörande avseende att mer i detalj tydliggöra vilka delar som *kan* överlämnas på entreprenad, då utbildningen inom Kriminalvården till bredd och innehåll ska motsvara den utbildning som ges inom grundskolan och den anpassade grundskolan enligt skollagen. Men anpassas utifrån att utbildningen Kriminalvården ger inte fullt ut är motsvarig grundskolan som skolform enligt 10 kap. eller anpassade grundskolan enligt 11 kap. utan ingår i 24 kap. skollagen om särskilda utbildningsformer. Detta är särskilt viktigt på grund av säkerhetsmässiga aspekter då det handlar om vad andra aktörer skulle kunna erbjuda Kriminalvården som skolhuvudman och att det därför behöver förtydligas ytterligare i förordningen, för att minimera risken för otydlighet.

För- och grundskoleförvaltningen önskar därtill göra ett medskick utifrån ett språkutvecklande syfte för barn och elever, och förordar att modersmålsundervisning bör erbjudas för de elever som uppfyller rätten till att erbjudas modersmålsundervisning i enlighet med skollagens bestämmelser, på den aktuella anstalt barnet eller den unga är intagen.

Ytterligare ett medskick som bör göras sett ur ett kommunalt perspektiv, är att en fullt utvecklad utbildningsverksamhet i Kriminalvårdens egen regi, utifrån gällande lagstiftning och tillhörande författningar kommer innebära utmaningar med kompetensförsörjning för

ansvariga utbildningsnämnder, i de lägeskommuner med omnejd där kriminalvårdsanstalter finns eller i framtiden kommer finnas upprättade.

Detta då mot bakgrund av konkurrensen om utbildade rektorer och behöriga lärare samt elevhälsoprofessioner som uppstår, då Kriminalvården blir en ny "bredare" arbetsgivare för målgruppen personal som arbetar inom skola och utbildningsverksamhet. Således att det kan medföra ytterligare utmaningar på lägeskommunens kompetensförsörjning, likväl som liknande utmaningar kan bli aktuella för Kriminalvården.

I utredningen framgår att finansieringen av Kriminalvårdens nya uppdrag ska finansieras med statliga medel fullt ut, men utredningen bringar ingen konkret klarhet i hemkommunens ansvar för barn och unga elever vad gäller finansieringen av utbildningsplatser. Detta då i jämförelse med att kommuner idag betalar för plats på SIS-hem för elever utifrån folkbokföring, samt för plats på andra statliga specialskolor.

För- och grundskoleförvaltningen utgår därmed från att någon kostnad inte åläggs elevens hemkommun, eftersom barn och unga som är intagna i kriminalvårdsanstalt och avtjänar ett straff i fängelse, under den tiden verkställandet äger rum, formellt sett är "utskriven" från tidigare skola som varit i kommunal eller fristående regi.

Avslutningsvis är det mycket viktigt att Kriminalvården som ansvarig skolhuvudman ges erforderlig tid och rätt förutsättningar såväl ekonomiskt som praktisk att bedriva utbildning och undervisning för barn och unga i fängelse, eftersom utbildning i sig är brottsförebyggande och en av de mest effektiva skyddsfaktorerna mot kriminalitet, missbruk och social utsatthet i framtiden. Genom detta kan tiden för ikraftträdande till 1 mars 2027 bedömas vara snävt tilltaget, då ansvaret för en skolhuvudman för att bedriva skolverksamhet enligt gällande lagstiftning är omfattande.

För- och grundskolenämnden vill framhålla en grundläggande principiell utgångspunkt: fängelsemiljöer är skapade för vuxna och präglas av disciplin, kontroll, isolering och underordning. De är inte utformade för barns utveckling, lärande eller rehabilitering. Detta måste vara vägledande vid all lagstiftning som rör barn i kriminalvård.

Även om promemorians förslag syftar till att säkerställa barns och ungas rätt till utbildning under frihetsberövande, riskerar förslaget att normalisera en ordning där barn placeras i miljöer som i grunden strider mot barnkonventionens principer om barnets bästa, utveckling och rätt till skydd.

För- och grundskolenämnden ser positivt på ambitionen att stärka barns rätt till utbildning, men vill samtidigt framföra följande principiella medskick till lagstiftaren:

- Utbildning inom fängelse kan aldrig fullt ut kompensera för en miljö som i grunden är olämplig för barn.
- Risken är betydande att reformen bidrar till att normalisera barns vistelse i vuxenanpassade straffmiljöer.
- Barnets bästa bör i högre grad vägleda valet av påföljd och verkställighetsform, inte enbart innehållet under verkställigheten.

Avslutningsvis anser nämnden att regeringen bör tydligare pröva hur barns rätt till utbildning, rehabilitering och utveckling bäst tillgodoses genom alternativ till fängelse, snarare än genom att bygga ut skolstrukturer inom kriminalvårdens ram.